

“Булінг і толерантність у закладах освіти після 24 лютого 2022 року”

Презентація результатів загальнонаціонального дослідження

Актуальність дослідження

Проведення вузькотематичного репрезентативного дослідження дозволило **визначити базову лінію** поширеності булінгу після повномасштабного вторгнення, а також зрозуміти **характерні особливості булінгу та реакцій на нього в Україні**, особливо з урахуванням зміни психосоціального контексту в останні роки. Від цих відомостей можна відштовхуватися, **готуючи та впроваджуючи антибулінгові програми превенції та інтервенції в закладах освіти** України.

З початку повномасштабного вторгнення, у зв'язку зі змінами в міграційних процесах та психо-емоційному стані українців, та під впливом потужних атак пропаганди, питання комплексного дослідження булінгу стало ще актуальнішим.

Попередні дослідження та відмінність від наявних

Булінг практично **не досліджувався в Україні як самостійний предмет**, проте питання про нього входили у кілька масштабних соціологічних досліджень.

Кілька хвиль у межах дослідження “Здоров’я та поведінкові орієнтації учнівської молоді (HBSC)”. (те, що подається як ЮНІСЕФ)

- 37,9% всіх опитаних підлітків визнали, що стали жертвами образ/принижень/знущань впродовж останніх двох місяців (на момент дослідження), переживаючи їх з більшою або меншою регулярністю. Однак у цей відсоток дослідники долучили частку тих, хто відповів, що зазнавав таких дій “один чи два рази”. Приводи для булінгу та шляхи реагування школи дослідженими не були.

Дані **ESPAD-2019** (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) свідчать, що більше третини підлітків 15-16 років (35%) “ображали” будь-кого протягом останніх двох місяців. Трохи більше, ніж третина (39%), повідомила про те, що “були ображеними” за той самий період. Подібні питання, але, де було вжито слово “**булінг**” замість “**ображення**” дало сумарне залучення в **15,9%** дітей в ролі мішені та ролі нападника.

Згідно з дослідженням **PISA** (опитування проводилося серед підлітків 15 років), у 2022 році усього **21,7%** учнів потерпали в Україні від булінгу. У 2018 році це ж дослідження фіксує поширеність булінгу в Україні на рівні **25,8%**.

Про опитування

Соціологічне дослідження проводилося у листопаді 2023-грудні 2024 методом онлайн-опитування через платформу Qualtrics серед учнів 5-9 класів українських шкіл різних форматів. Вікові межі – 10-14 років.

Дизайн вибірки. Керована вибірка. Розрахунок вибіркової сукупності для опитування учнів 5-9 класів за областями України було зроблено *за даними офіційної статистики станом на початок 2022/23 навчального року*. Масив даних – 14 728 респондентів віком 9-16 років у 24 регіонах України та м. Києві (окрім тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та тимчасово неконтрольованої території України).

Для роботи з масивом даних та рівномірного розподілу за регіонами України було застосовано «зважування» вибіркової сукупності за регіонами відповідно до вибірки, яка була запланована у дослідженні.

Вибірка склала **5576** респонденти. Завдяки розподілу респондентів, що відповідає структурі населення в розрізі регіонів для цього віку та охоплює усі регіони, окрім тимчасово окупованих, дані є репрезентативними.

Загальнонаціональне дослідження “Булінг і толерантність у закладах освіти після 24 лютого 2022 року”

Соціально-демографічна характеристика

52,6% хлопчиків, 47,4% дівчат.

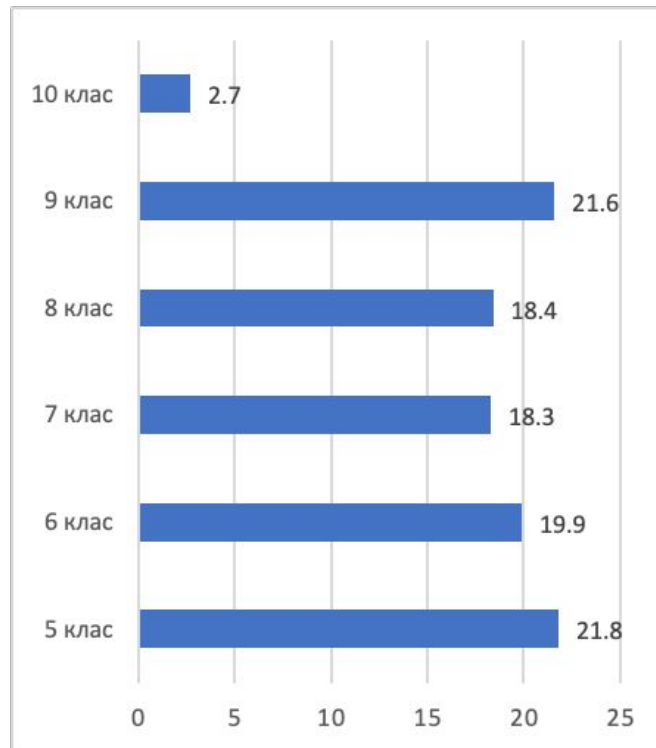
Вік:

10 років – 15,7%

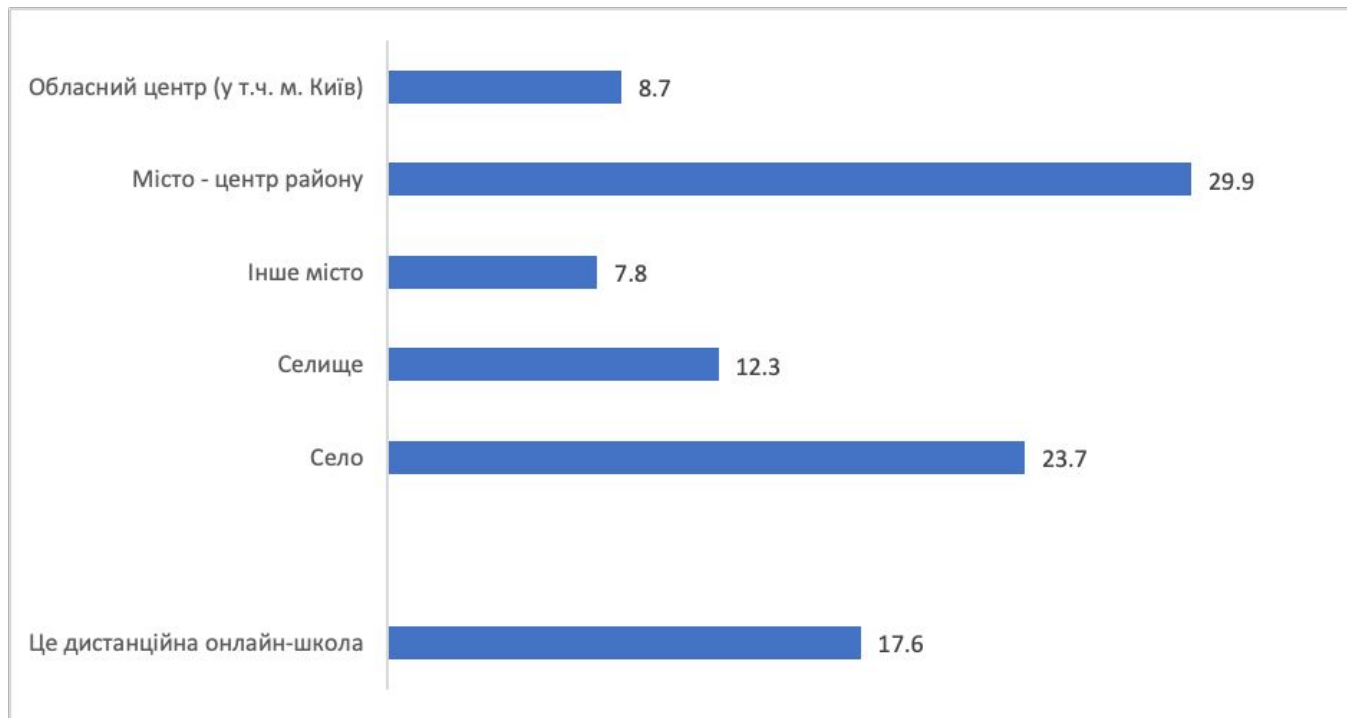
11, 12, 13 років – приблизно по 18%

14 років – 28,8%

Клас, в якому навчалися учні, % від тих, хто навчається у школі, ліцеї чи гімназії, N=5533

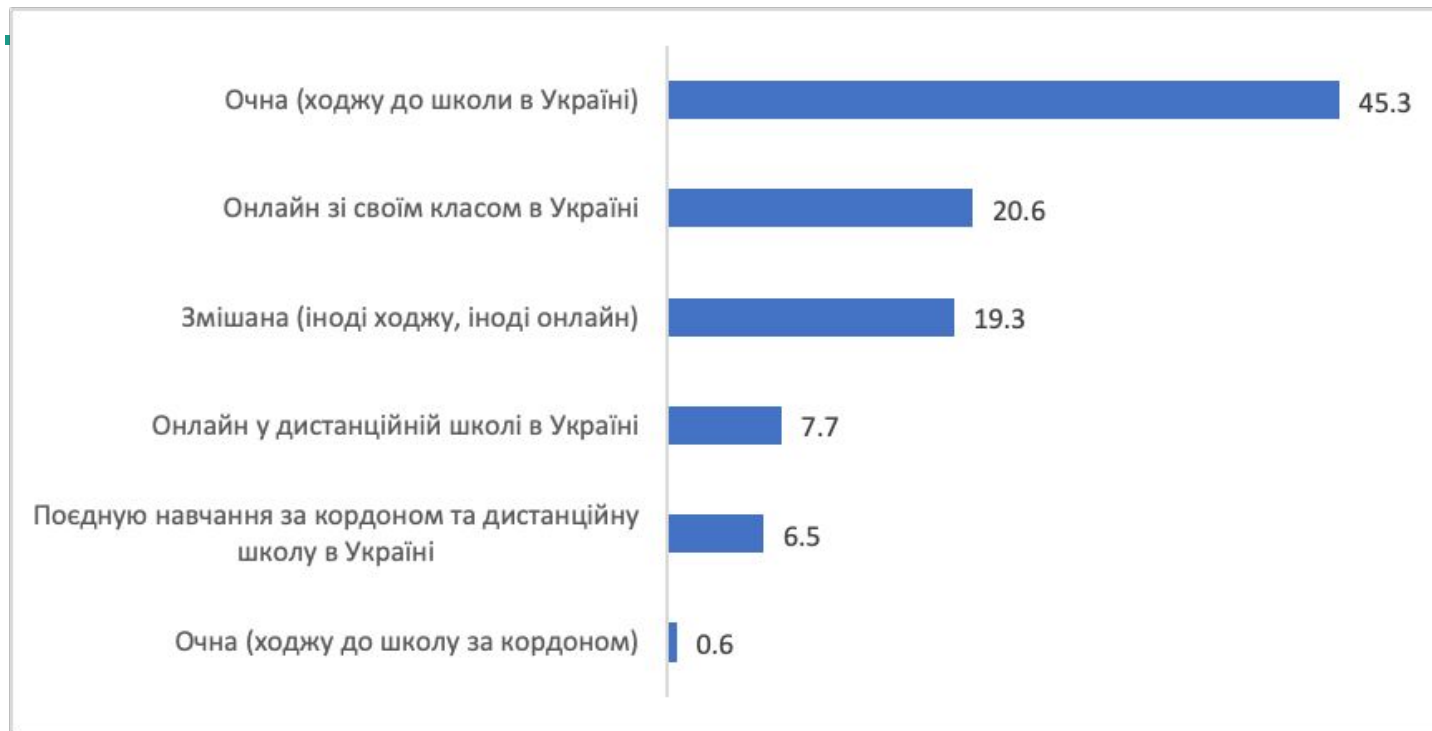
Тип населеного пункту, де знаходиться заклад освіти

Тип населеного пункту, у якому знаходиться школа, куди зараз ходить респондент, %

Загальнонаціональне дослідження "Буліне і толерантність у закладах освіти після 24 лютого 2022 року"

Форма навчання

Форма навчання учнів-респондентів, %

Загальнонаціональне дослідження "Булінг і толерантність у закладах освіти після 24 лютого 2022 року"

Мова спілкування (зведений результат)

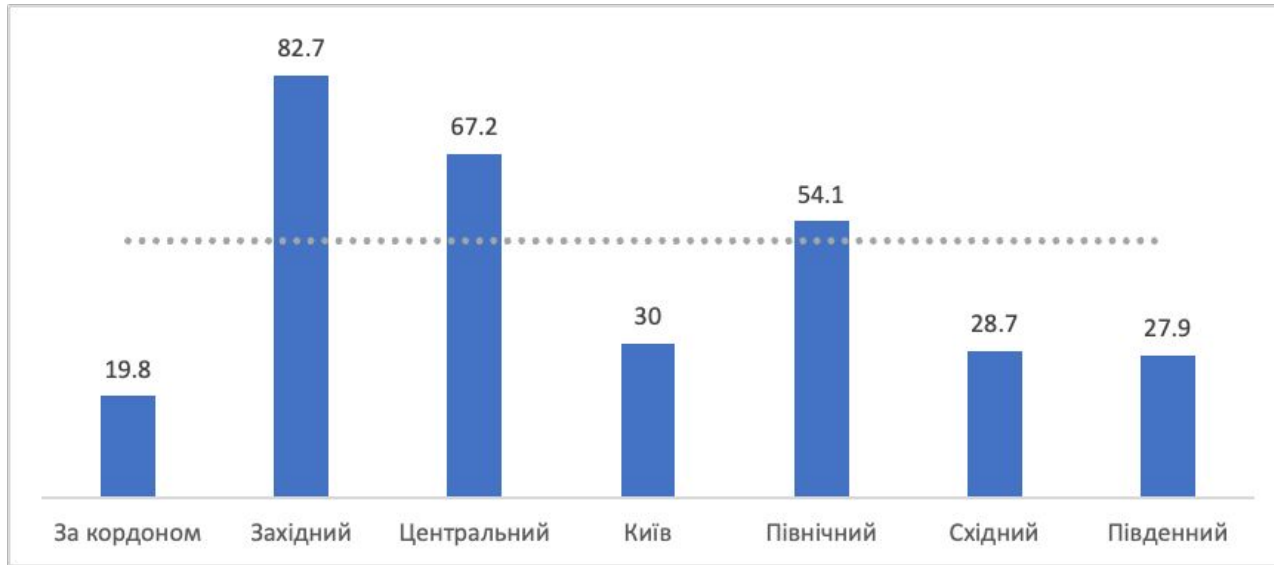

Рис. 1.14. Частка тих, хто спілкується українською мовою одночасно у сім'ї, в школі та з друзями, за регіонами, %

Поширеність булінгу загалом

51,3% опитаних зазначили, що *коли-небудь* стикалися з булінгом у *будь-якій ролі*. Розподіл за статтю за цим питанням: 55,9% дівчат та 46,2% хлопчиків.

Найпоширеніші різновиди булінгу:

- заклики не товаришувати з ними або іншими друзями – 25,9%;
- розпуск неправдивих чуток про них – 24,0%;
- отримання образливих онлайн-повідомлень від інших дітей – 21,4%,
- зверхній та принизливий відгук про їхню зовнішність – 21,8%;
- жарти або розповіді анекдотів так, щоб було зрозуміло, що це буцімто про них – 18,3%.

Поширеність булінгу з 1 вересня 2022 року

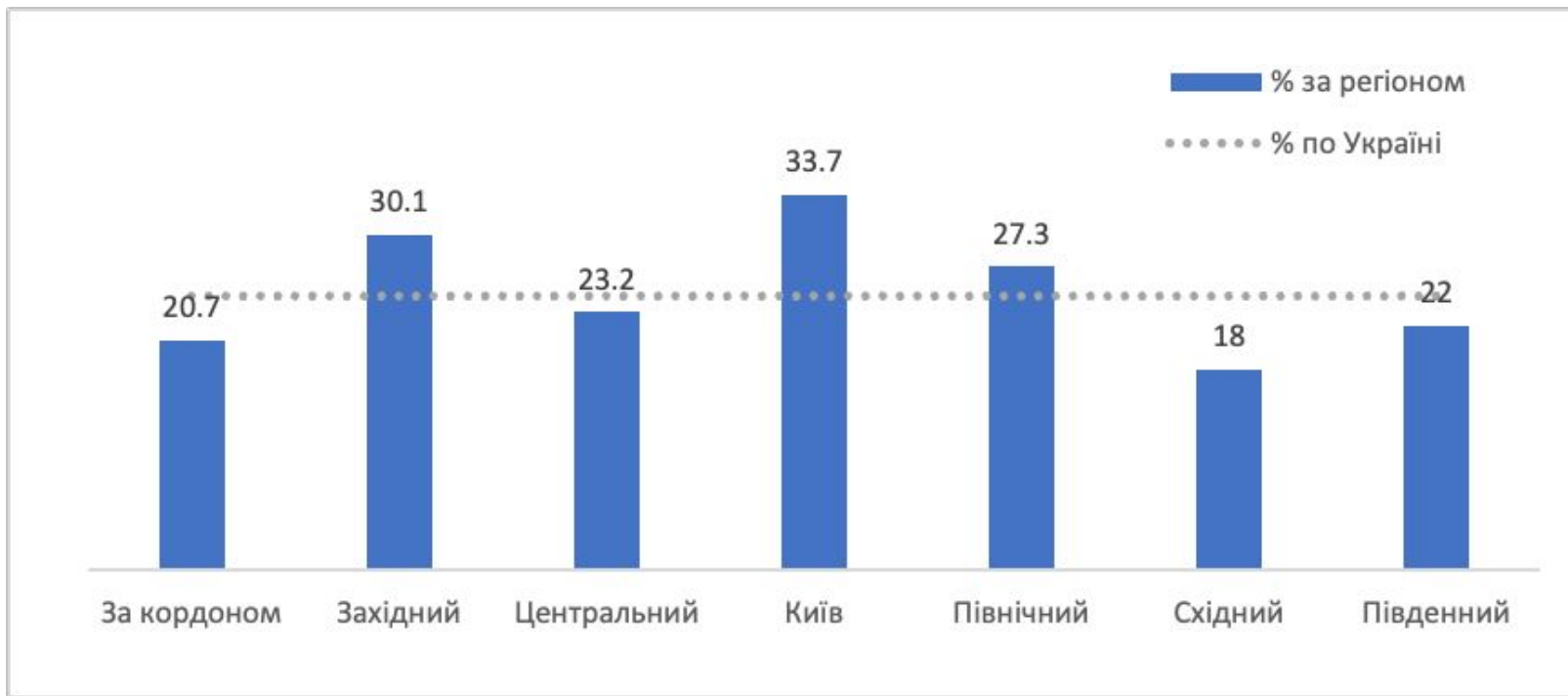
24,7%

Потерпали від “неодноразового залякування, образ, ізоляції, розпускання чуток тощо, тобто будь-чого, що могло нанести душевний або фізичний біль”, з них:

20,3% - потерпали інколи

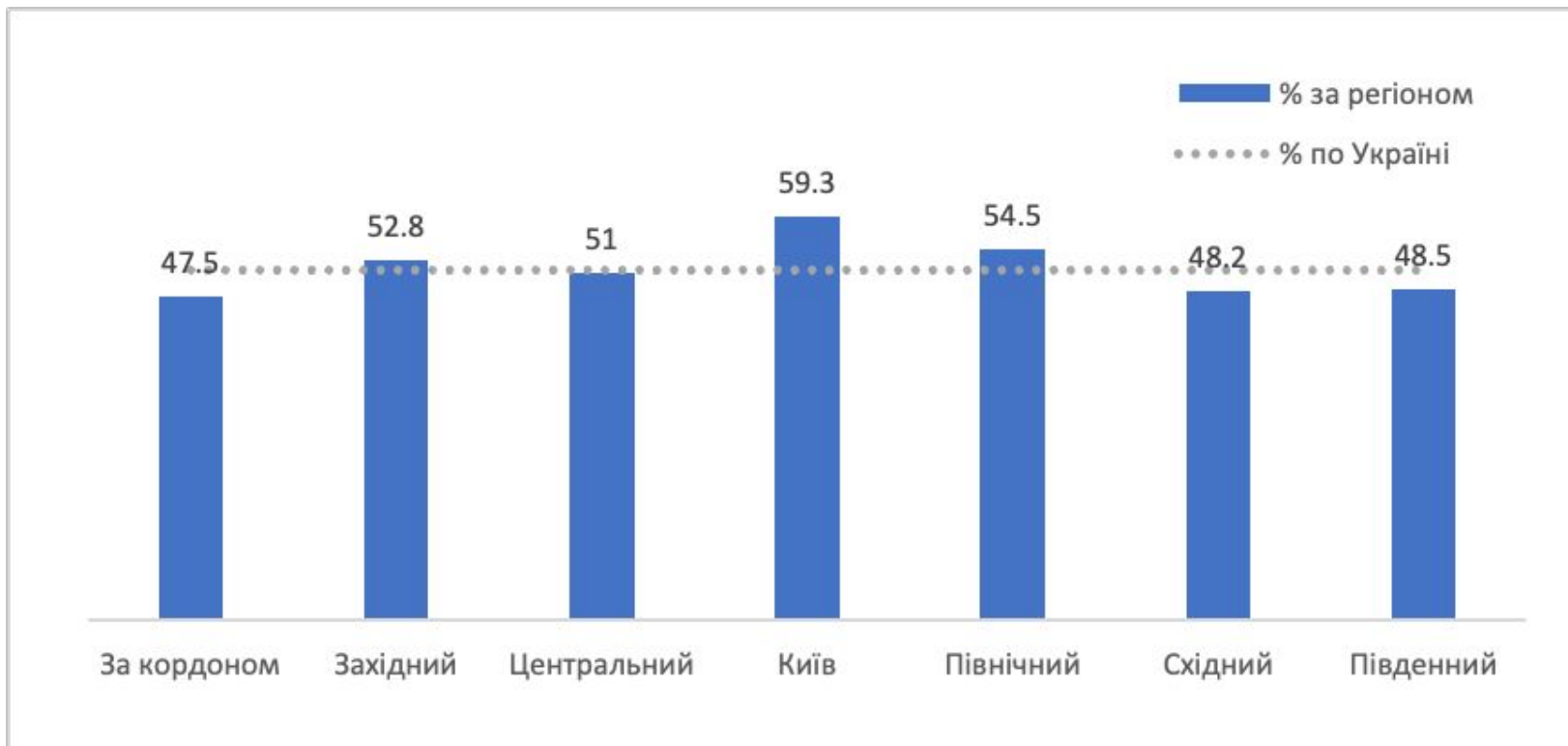
4,4% - багато разів.

Поширеність булінгу з 1.09.2022 за регіоном

Частка респондентів, які стверджують, що починаючи 1 вересня 2022 року вони потерпали неодноразового залякування, образ, ізоляції, розпускання чуток, побиття тощо - будь-чого, що могло нанести душевний або фізичний біль (відповіді «інколи» і «багато разів», залежно від макрорегіону, %

Поширеність булінгу загалом за регіонами

Частка респондентів, які зазначили, що коли-небудь з ними траплялися перелічені дії, пов'язані з булінгом, залежно від макрорегіону, %

Чому Київ та західні регіони вирвалися вгору?

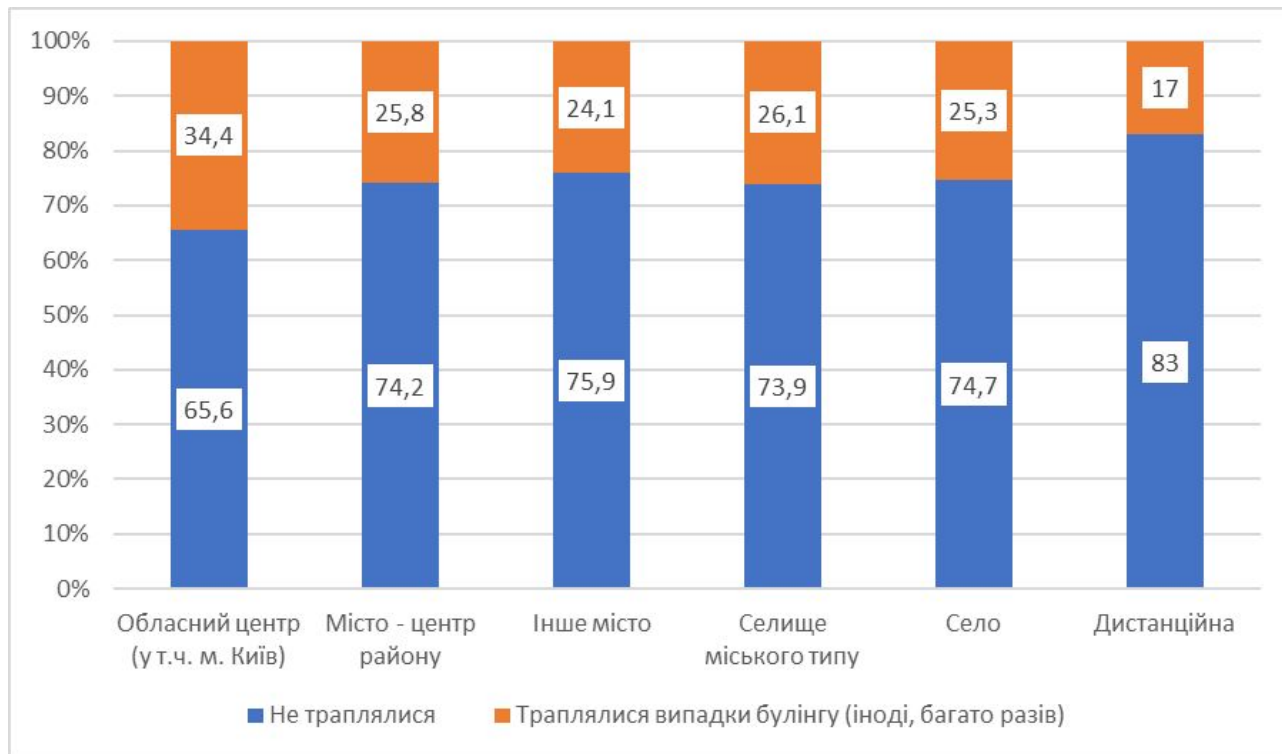

Київ: м. Києві **найбільше тих, хто виїздив за кордон і повернувся** (15,9%), а також тих, хто переїхав до Києва з інших областей, тобто **ВПО** (31,6%). Також в м. Київ не переїздили з населеного пункту після 24 лютого 2022 року у зв'язку з війною - 37,0%.

Західні регіони: приплив **ВПО**, здебільшого російськомовні діти в традиційно україномовному регіоні.

Поширеність за типом населеного пункту з 1.09.2022

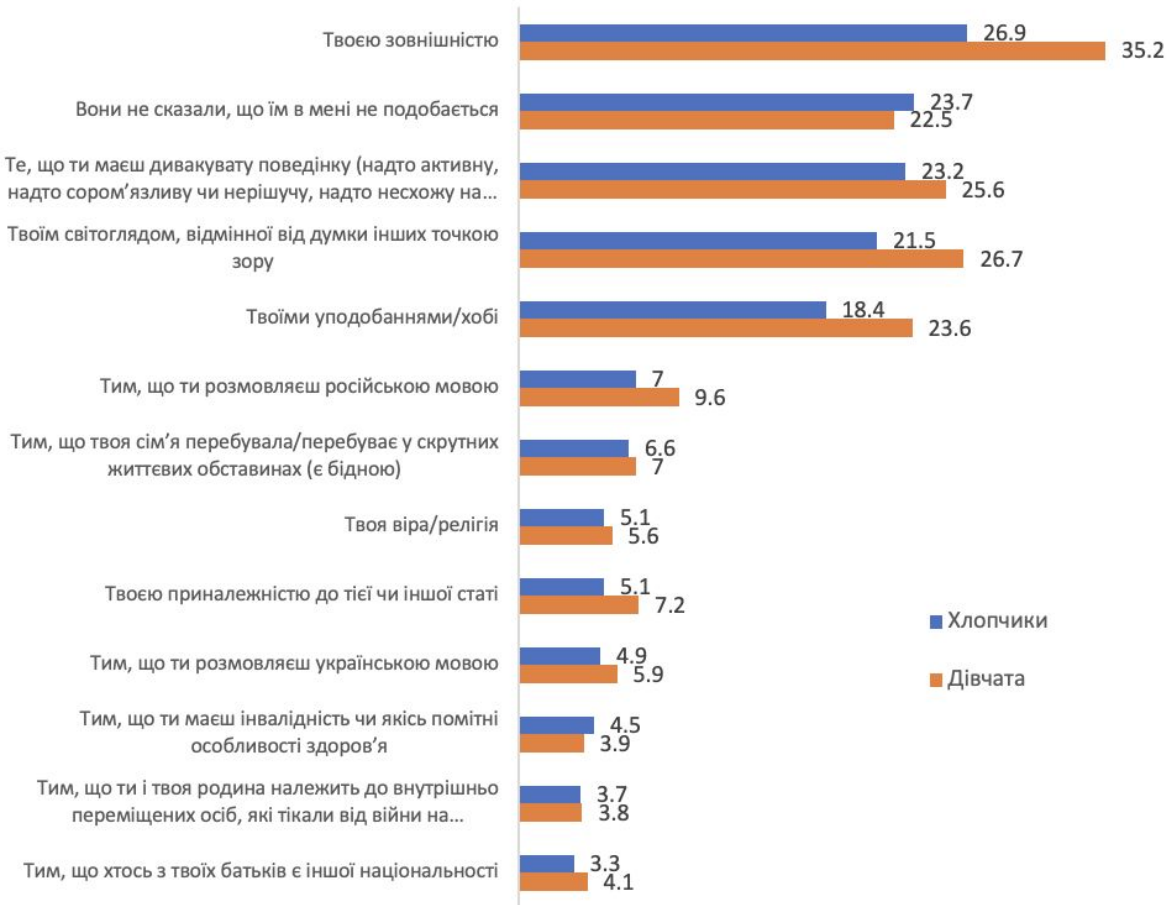
Обласні центри – 34,4%
Міста районного значення – 25,8%
Інші міста – 24,1%
Сільська місцевість – 25,3%

Найпоширеніші приводи для булінгу

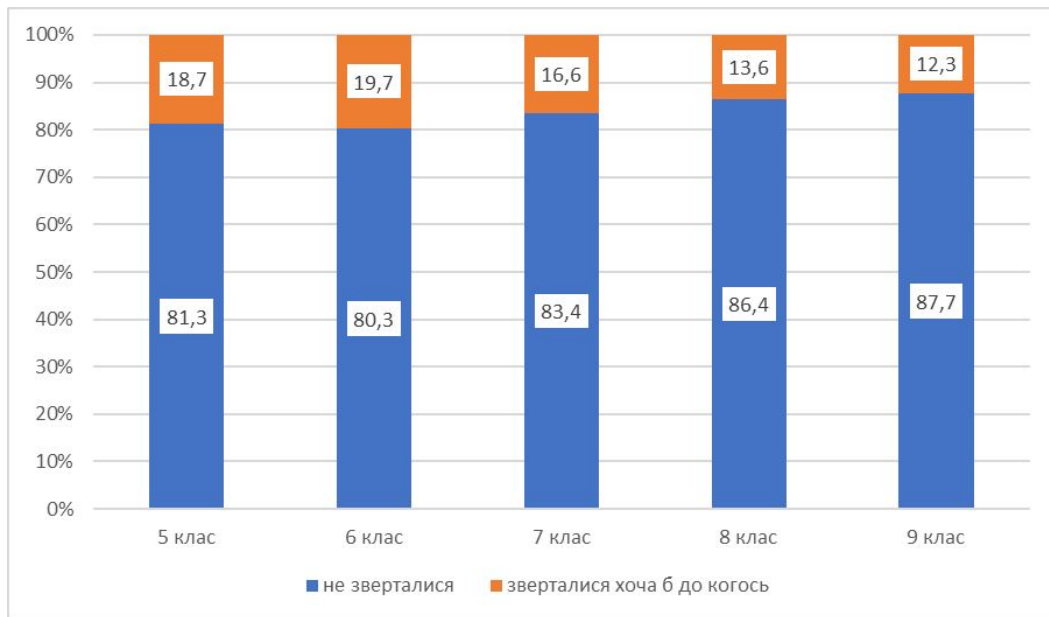
Розподіл відповідей на запитання «Яким є привід, чому тебе могли образити (цькувати) починаючи з 1 вересня 2022 року або після початку повномасштабної війни?», за статтю, % тих, хто хоча б інколи потерпав/ла ти, починаючи з 1 вересня 2022 року, від неодноразового залякування, образ, ізоляції, розпускання чуток, побиття тощо - будь-чого, що могло нанести душевний або фізичний біль N=1380

Примітка: респондент міг вибрати декілька варіантів відповідей, тому сума відповідей не дорівнює 100%.

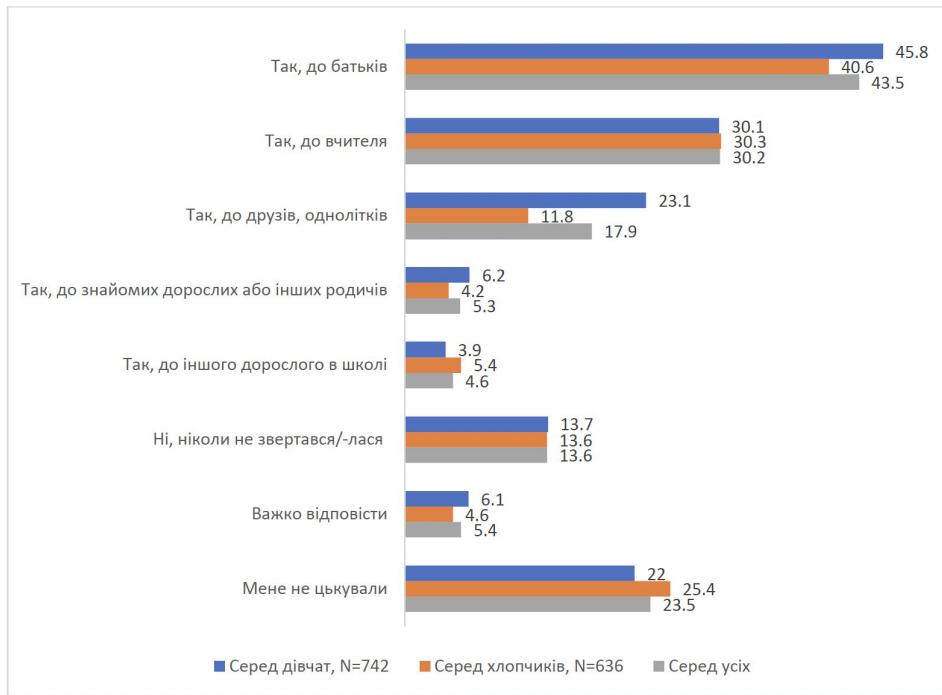
Звернення по допомогу з 1 вересня 2022

16,2% респондентів серед усіх зверталося по допомогу. **59,4%** серед тих, кого цькують. Дівчата – 62,4%, хлопці – 55,8%.

До кого зверталися?

Розподіл відповідей на запитання «Якщо тебе цькували або цькують, чи звертався (-лася) ти до когось по допомогу?», % тих, хто хоча б інколи потерпав/ла ти, починаючи з 1 вересня 2022 року, від неодноразового залякування, образ, ізоляції, розпускання чуток, побиття тощо - будь-чого, що могло нанести душевний або фізичний біль, N=1380
Примітка: респондент міг вибрати декілька варіантів відповідей, тому сума відповідей не дорівнює 100%.

Чи реагувала школа на звернення?

Половина зреагувала!

Що робить вчитель, коли стає свідком булінгу?

19,6% вчителів або інших дорослих зі школи, що були свідками булінгу, **не зробили нічого**

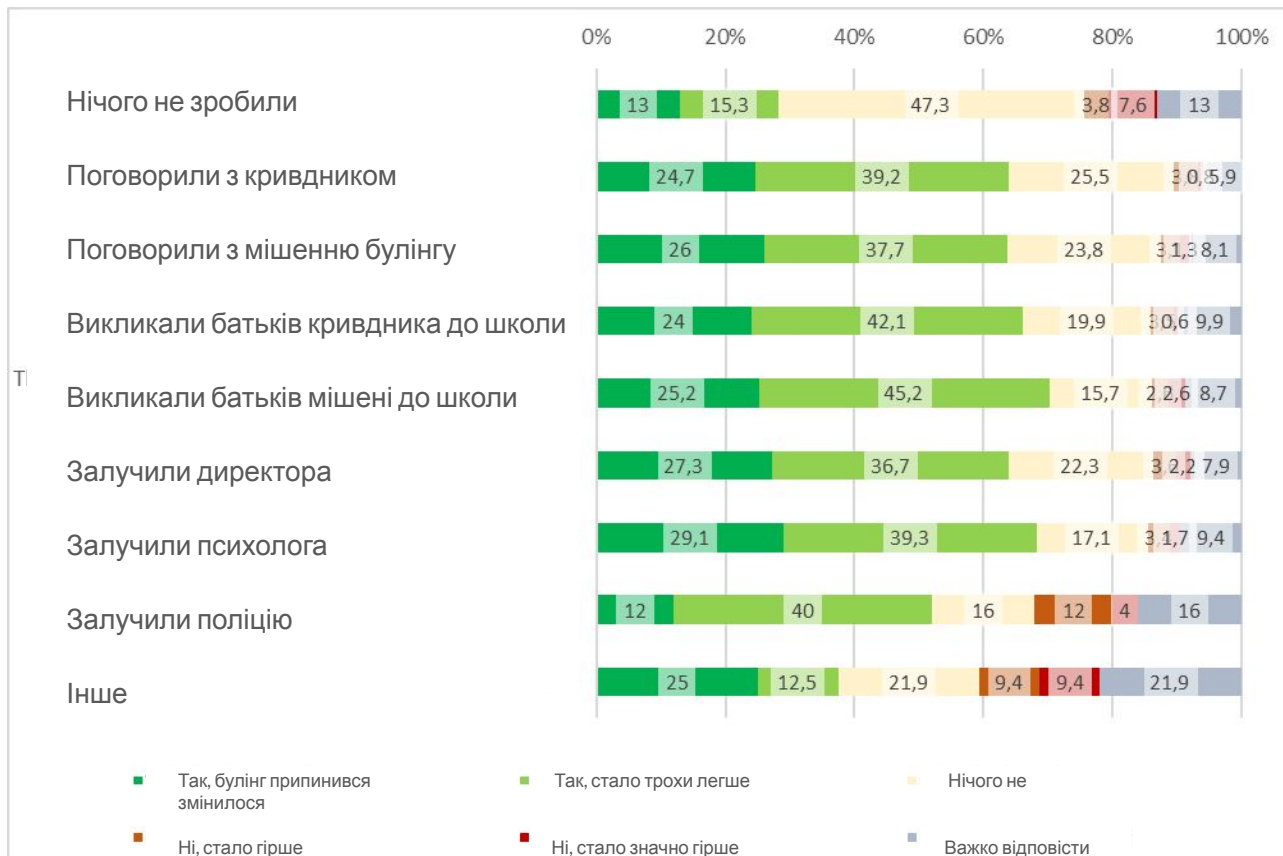
Самозвіт вчителів: що зробили після повідомлення про булінг?

N = 10011, вчителі 5-9 класів

Таблиця 3.7. Розподіл відповідей на запитання «Що саме зробив/ла школа або ви як учитель (-ка)?», %

	<i>Серед усіх</i>	<i>Серед тих, хто зазначив на це запитання, що в класі був булінг (цькування), N=1458</i>
<i>У мене у класі, школі немає цькування</i>	52,2	
<i>Нічого, не зробили</i>	0,3	0,6
<i>Поговорили з нападником, кривдником</i>	37,5	75,7
<i>Поговорили з постраждалою дитиною</i>	33,7	68,1
<i>Залучили психолога</i>	31,5	63,5
<i>Викликали до школи батьків нападника, кривдника</i>	25,4	51,2
<i>Викликали до школи батьків постраждалої дитини</i>	20,1	40,6
<i>Залучили до розв'язання проблеми директора</i>	18,1	36,6
<i>Задіяв (-ла) шкільний протокол реагування на випадки булінгу</i>	9,2	18,5
<i>Викликали поліцію</i>	3,5	7,2
<i>Провели бесіду з класом</i>	0,2	0,4
<i>Важко відповісти / Не знаю</i>	4,6	9,2

Чи це допомогло?

Всяке втручання загалом краще за невтручання і веде до змін.

Але деяке втручання призводить до погіршення ситуації.

Дії, які працюють та не працюють

Найефективнішим методом боротьби з булінгом респонденти назвали *залучення психолога*.

68,4% респондентів зазначили, що булінг припинився або став трохи легшим.

Також, на думку респондентів, одним із найвпливовіших методів було запрошення до школи батьків жертви булінгу (**70,4%**) та запрошення батьків булера (**66,1%**).

Після виклику поліції ситуація з булінгом погіршилася в **16,0%** випадків, а в разі невтручання — в **11,4%**.

Рекомендації

- Зміна порядку реагування на булінг (до поліції не звертаються, звернення не є ефективними!)
- Заходи, спрямовані на протидію упередженням на підставі інакшості
- Розвиток взаємин вчитель-учень
- Залучення вчителів та дорослих до реагування
- Розробка та впровадження програм превенції та інтервенції

Авторки дослідження та права на дослідження

Анастасія Мельниченко – гостьова дослідниця Принстонського університету, аспірантка першого року навчання Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України (дизайн дослідження, координація проведення, збір масиву відповідей, інтерпретація результатів)

Наталя Тілікіна – кандидатка економічних наук, доцентка кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів та природокористування (формування вибірки, обрахунок результатів).

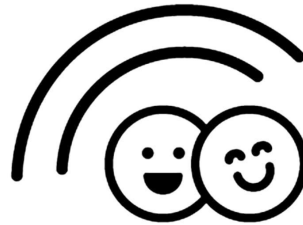

Подяки у проведенні

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Загальне сприяння,
Рекрутинг шкіл

Дружній
простір

Залучення партнерів,
Координація партнерств,
Рекрутинг учасників

ІМЗО

Рекрутинг учасників

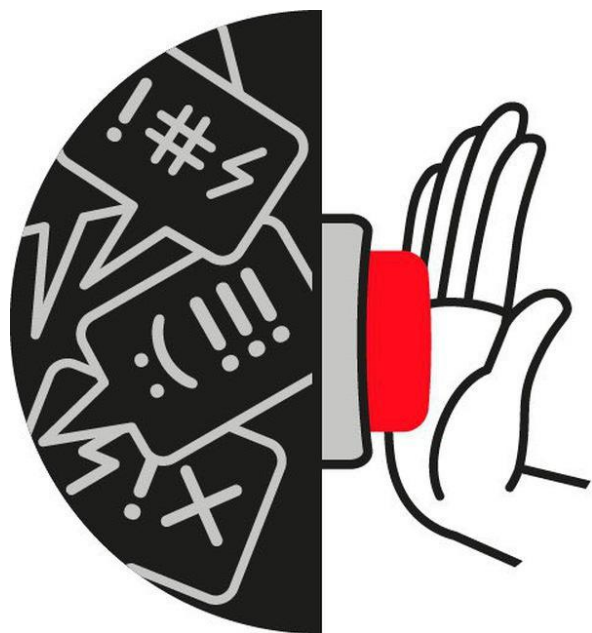

Етика

Проведення дослідження затверджено Institutional Review Board Принстонського університету (IRB# 15642).

Питання опитувальника також були затверджені Національною Психологічною Асоціацією України.

Антибулінговий бот

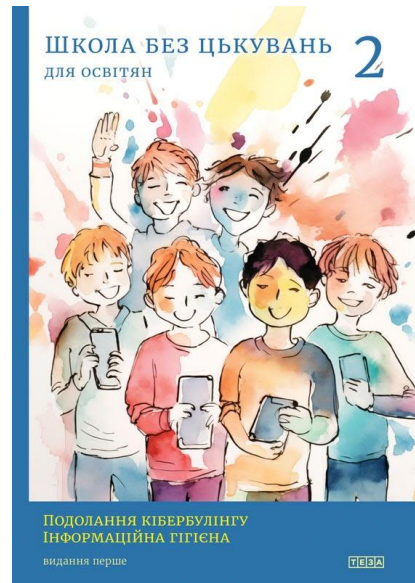

@ProtyBullyingBot

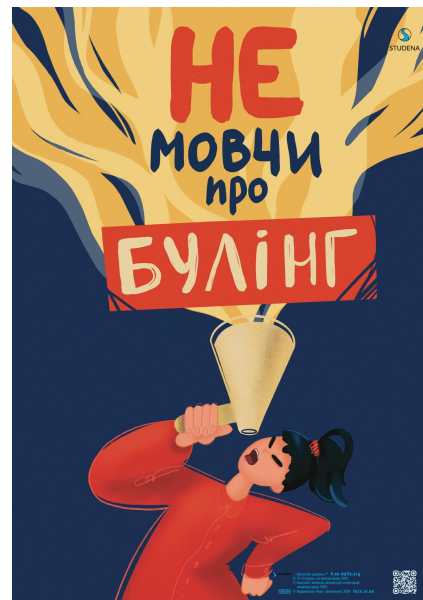
Матеріали з протидії булінгу

Методички та
книжки

Антибулінгові плакати для роздруку

РОЗПІЗНАЙ!

РОЗКАЖИ!

РОЗБЕРИСЬ!

У нашій школі
поговорити про
булінг ти можеш з

Зупинити булінг — відповідальність кожного

© 2020 bitly.org
STUDENA

Дякую за увагу!

У разі запитань:

n.melnychenko@gmail.com